

ԵՒԱՆ ԲԱՐԼՕ ՊՈԼՈՆԵԶԻ
(1923-2005)

Ի. դարձու ազգանունը հայագետ-լեզուաբան Եւան-
բարլօ Պոլոնեզի ծնած է 10 Հոկտեմբեր 1923ին, Մի-
լանօ:

Իր համալսարանական բարձրագոյն կրթութեան
ընթացքը սկիզբ առած է Միլանոյի Berchet Schoolին
մէջ, որմէ վկայուել էտք, 1941-1945 ուսումը շարունա-
կած է տեղոյն Catholic Universityին մէջ, ուր եւ սկսած
է աշխատիլ վկայուելէն անմիջապէս էտք: Աւելի էտք,

ան դարձած է նոյն համալսարանի լեզուագիտութեան առաջին դասախօսը,
ապա եւ հիմնած ու ղեկավարած է անոր Լեզուաբանութեան Ինստիտուտը
(1972-1980), ուր դասաւանդած է լեզուաբանութիւն, բարբառագիտութիւն եւ
բանասիրութիւն: Մինչեւ իր մահը եղած է Միլանոյի Լեզուաբանութեան Կա-
ճառի նախագահը: Եղած է Լոմպարտական Ինստիտուտի Գիտութեան եւ
Գրականութեան Ակադեմիայի թղթակից անդամ:

Պոլոնեզիի ուսումնասիրական վաստակը տարողունակ է եւ բազմաշերտ:
Հայագիտութեան առընթեր, ան կատարած է հին լեզուներու լեզուաբանա-
կան, աշխարհագիտական եւ պատմագիտական ուսումնասիրութիւններ: Ու-
շագրաւ են հնդեւրոպական լեզուներու մասին կատարած իր ուսումնասիրու-
թիւնները: Զբաղած է գերմաներէն բանասիրութեան, ընդհանուր եւ մասնաւոր-
աբար հնդեւրոպական լեզուաբանութեան եւ յունարէն բարբառագիտութեան
հարցերով:

Հայագիտութեան բնագաւառին մէջ, Պոլոնեզի ուսումնասիրած է գրաբա-
րի եւ պարսկերէնի հնչիւնական, բառային, բարբառային փոխադրեցութիւն-
ները, ինչպէս նաեւ հայկական աւանդութիւնները եւ անոնց առնչութիւնները
պարսկական, յունական եւ հռոմէական բանասիրութեան հետ: Անոր ուսում-
նասիրութեան առարկայ եղած են նաեւ գրաբարի քարգմանումը հին յունա-
րէնի գրականագիտական եւ կրօնական բնագիծները: Այս առնչութեամբ ա-
նոր կարեւորագոյն հեղինակութիւններէն է *He Fonti Dialettali Degli Impretiti
Iranici in Armeno* (Հայերէնի մէջ իրանական փոխառութիւններուն բարբառա-
յին արմատները) (Milano, 1960) ստուգաբանական հատորը, ուր ան կ'ուսում-
նասիրէ հայերէն լեզու մուտք գործած պարսկերէն բայերու եւ գոյականներու
բանական տուեալները, մանրամասն տեղեկութիւններ փոխանցելով Հին
Պարսկաստանի պատմա-աշխարհագրական այն վայրերուն մասին, ուր
գործածուած են այդ բառերը:

Պոլոնեզի քննութեան առարկայ դարձուցած է նաեւ Յունաբան Դպրոցի
յունարէն բնագիծներէն կատարած քարգմանութիւնները: Այդ արժէքաւոր
քարգմանութիւններու իր ուսումնասիրութիւնները ամփոփուած են *Leopardi e*

l'Armeno (Լեովիարսոյի եւ հայերը) (Milano, 1999) հատորին մէջ: Հրատարակած է նաեւ *Scritti Glottologici, Filologici, Orientali* (Լեզուաբանական, քանասիրական, արեւելագիտական գրութիւններ), (Brescia, 1990), եւ *Studi e Ricerche Sulle Antiche Traduzioni Armene di Testi Greci* (Ուսումնասիրութիւններ եւ հետազոտութիւններ յոյն մատեաններու հայերէն հին քարգմանութիւններու մասին) (Alessandria, 2000) հատորները:

Ճիւղաբարձ Պոլոնեզի մահացաւ 20 Դեկտեմբեր 2005ին:

ՍԱԼԲԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

arevaham@scs-net.org

ԳԵՐԸ. ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ. ՉԵՊԷԵԱՆ

(1911–2006)

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան աւագագոյն միաբան, Գերշ. Ղեւոնդ Արք. ծնած է 1911ին, Ատաբազար: Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրին մէջ, ապա 1921էն սկսեալ՝ Պոլսոյ Գարակէօզեան Ազգային ու Վիեննական Միսիթարեան վարժարաններուն մէջ: 1930ին կ'ընդունուի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի նորաբաց դպրեւանքը: 1935ին կը ձեռնադրուի սարկաւագ, 1937ին՝ արե-

ղայ, իսկ 1938ին կը ստանայ վարդապետական աստիճան: 1937-46 կը վարէ վանական պաշտօններ եւ կ'ատենապետէ Ազգային Վարչութեան Կրօնական Ժողովը: 1946ին, Ճայրագոյն Վարդապետի աստիճան ստանալէն ետք կը ստանձնէ Կիպրոսի Թեմի Առաջնորդի եւ Կաթողիկոսական Փոխանորդի պաշտօնը: 1947ին կ'օծուի եպիսկոպոս, իսկ 1956ին՝ արքութեան պատիւ կը ստանայ: Այդ տարի ան կը ստանձնէ Բերիոյ թեմի առաջնորդական պաշտօնը, ապա շրջան մը Իրանա-Հնդկաստանի թեմակալի՝ ուր կը պաշտօնավարէ մինչեւ իր հանգստեան կոչուիլը՝ 1970ականներու կեսերուն:

1955ին լոյս ընծայած է *Յիշատակարան Կիպրահայ Գաղութի* հատորը: Հրատարակած է նաեւ ծիսական երկեր՝ *Ծիսական Գիտելիքներ* (1986 եւ 2000) ինչպէս նաեւ *Հայ Եկեղեցւոյ Եօթը Խորհուրդները* (1988 եւ 2000):

Գերշ. Ղեւոնդ Արք. Չեպէեան վախճանեցաւ 9 Մարտ 2006ին, Անթիլիասի մայրավանքին մէջ:

ՀՀՀ

ՀՐԱՆԴ ԳԱՆԳՐՈՒՆԻ
(1925-2006)

Լիբանանահայ պատմաբան, մանկավարժ, խմբագիր, արձակագիր եւ կուսակցական գործիչ Հրանդ Գանգրունի, բուն անունով Աբիսողոմ Գրըշըքեան, ծնած է Դամասկոս 1925ին:

Նախնական ուսումը ստացած է Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ ճեմարանին մէջ, ապա յաճախած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքը, զոր աւարտած է 1943ին: Հետեւած է նաեւ Յիսուսեան Հայրերու Saint Joseph Համալսարանի հայագիտական դասընթացներուն:

Հազիւ քեականոյցած պատանեկան տարիքը, Գանգրունի մաս կը կազմէ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան (ՍԴՀԿ) Լիբանանի պաշտօնաթերթ *Արարատի* խմբագրակազմին, վարելով զանազան բաժիններու, յատկապէս՝ «Արարատ - Գրական»ի խմբագրութիւնը: Եղած է նաեւ Հայ Մարմնամարզական Միութեան *Կայծ* պաշտօնաթերթի փոխ-խմբագիր:

Հրանդ Գանգրունիի կեանքէն անբաժան եղած է, ուսուցչական ասպարէզը: Ան պաշտօնավարած է Հայ Կրթական Բարեսիրական Միութեան Սահակեան-Լեւոն Մկրտիչեան Լիսէն մերս (նախապէս Սահակեան վարժարան), դասաւանդելով հայոց պատմութիւն: 1976-1984՝ վարած է Ազգային Ռուբինեան Վարժարանի տնօրէնութիւնը: Ժամանակ մը, պաշտօնավարած է նաեւ Ազգային Սահակ-Մեսրոպեան Վարժարանէն մերս:

Իբրեւ կուսակցական-հասարակական գործիչ, մեծ է Գանգրունիի ներդրումը ՍԴՀԿէն մերս: Եղած է Կուսակցութեան Վարչութեան եւ Լիբանանի Վարիչ Մարմինի անդամ, եղած է նաեւ հիմնադիրներէն նոյն կուսակցութեան մշակութային եւ ուսանողական թելերուն՝ Նոր Մերունդ Մշակութային Միութեան, եւ՝ Տխրումի Ուսանողական Երիտասարդական Միութեան:

Ասոնց զուգահեռ, ծաւալուն է Գանգրունիի գրական ու պատմագրական ժառանգութիւնը: 1947ին լոյս կը տեսնէ իր առաջին գիրքը՝ *Մաքառումներ* պատմութիւններու ժողովածուն: Ապա յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն՝ *Շղթաներ* (վէպ, 1956), *Արշալոյսէն Առաջ* (պատմութիւններ, 1959), *Ժամադրութիւնը Չյարգեց* (պատմութիւններ, 1966), *Մեր Նաւը* (վէպ, 1969), *Ընկեր Գերասիմ Նոր Աշխարհի Մէջ* (վէպ, 1979), *Հորիզոնէն Անդին* (վէպ, 1982), եւ *Դառն Ծակատագիր* (վէպ, 1994) հատորները: Գանգրունիի հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է նաեւ հոգեբանական-հոգեվերլուծական հարցերու նկատմամբ: Այդ առնչութեամբ, ան հրատարակած է *Մտորումներ Հոգեկան Կապի Մասին* (1993), *Կեանքը Մահէն Յետոյ* (1995), *Երբ Մեռելները Կը Խօսին* (1996), եւ *Մարդը Անմահ Է* (2000) հատորները:

Ան Արտաշէս Տէր Խաչատուրեանի եւ Փարամազ Տօնիկեանի հետ միասնաբար պատրաստած է *Հայոց Լեզուի Նոր Բարարանը*, 1968ին:

Նկատառելի է Գանգրունիի ներդրումը Հայ Դատի ուսումնասիրութեան, ժողովրդային խաւերու մէջ այդ առումով արթնութիւն յառաջացնելու գործին

մէջ: 1973ին ան լոյս կ'ընծայէ իր առաջին պատմագիտական ուսումնասիրութիւնը՝ *Հայ Յեղափոխութիւնը Օսմանեան Բռնատիրութեան Մէջ*: 1984ին կը հրատարակուի *Հայաստան 1918 Եւ Հայ Քաղաքական Միտքը* հատորը, իսկ 1986ին՝ *Հայաստան 1920-21 Եւ Միջազգային Դիւանագիտութիւնը* հատորը: 2005ին նոյն վերնագրով լոյս կը տեսնէ, երկրորդ հատոր մը, որ կը պարփակէ առաջին հատորին 1-72 էջերուն բովանդակութիւնը, եւ՝ 1994ին լոյս տեսած *Յեղասպան Իրքիհատը 1908-1923* աշխատութեան «Թուրքերը Իրքիհատի Մասին» գլուխը: Գանգրունիի ուսումնասիրութիւններուն արգասիքն են նաեւ *Դաշնագիրները Դաւեցին Հայոց 1918-1923* (1992), *Յեղասպան Իրքիհատը 1908-1923* (1994), *Կիլիկիոյ Հայութեան Վերջին Գաղթը 1920-1921* (1998) եւ *Հայ Դատի Պատմութիւն 1878-1914* (2002) հատորները: ՄԴՀԿ 100ամեակին առթիւ ան կազմած է *Յանուն Հայրենիքի 1887-1987* հատորը (1990): Ունի նաեւ լիբանանեան ու միջին արեւելեան քաղաքականութեան նուիրուած աշխատութիւն մը՝ *Սուրիան Լիբանանի Պաշտպանն Է* խորագրով (1998):

Գանգրունի, բառին մասնագիտական առումով պատմաբան չէ. անոր կը պակսէր արհեստավարժի հմտութիւնը, զոր կը փոխարինէր անձանձիւր ու ժրաջան աշխատասիրութեամբ: Բազմաթիւ ու բազմապիսի աղբիւրներու համադրումով, Գանգրունի որոշ չափով կըցած է իր նպատակադրած աշխատանքը գլուխ հանել: Անոր գիրքերը, որոնք մեծապէս պիտի շահէին խմբագրական լուրջ աշխատանքի ենթարկուելով, պատմագիտական շրջանակներէ աւելի ուղղուած են ընթերցող լայն զանգուածներուն, քաղաքական-կուսակցական տեսանկիւնի ու կեցուածքի առկայութեամբ:

Սփիւռքահայ մեր պատմագրութիւնը ունեցաւ երկարատեւ շրջան մը ինքնու պատմաբաններու, որոնց աշխատանքները պէտք է դիտել ժամանակի ու պայմաններու լոյսին տակ: Իրենցը սրտի պարտք մըն էր ազգին հանդէպ, մինչեւ գալուստը նորերուն:

Հրանդ Գանգրունի մահացաւ 8 Մայիս 2006ին, Լիբանան:

ՀՀՀ

ՀԱՅԿ ՊԱՐԻԿԵԱՆ
(1914-2006)

Հայկ Պարիկեան ծնած է Եոզկաք, 1914ին: Եղեռնին, ընտանիքին հետ կը տեղահանուի Հալէպ, ուր տարագրութեան բռնութիւնն մէջ մայրը կը կորսնցնէ զինք: Մանուկը քանի մը տարի կ'ապրի լաւ խնամքի մէջ, բայց օտար յարկի տակ, ուր զինք կը կոչեն Շրճոս: Հարազատ մայրը, սակայն, երկար փրկատուութիւններէ ետք կը յաջողի գտնել իր զաւակը:

Պարիկեան կը սկսի յաճախել տեղի Հայկազեան Վարժարանը: Ան երախտագիտութեամբ կը յիշէր իր ուսուցիչները. «Հատ բան կը պարտիմ իմ

լուսահոգի, ազնիւ ուսուցիչներու: Անոնք էին որ իմ առջեւ բացին Հայոց լեզուի ու գրականութեան շքեղ դարպասները»: Դպրոցէն սորված իր հայերէնով ան կը դառնայ թրքախօս իր հարազատ մօր մայրենիի ուսուցիչը:

Հալէայի Հայկազեան Վարժարանէն ետք Պարիկեան իր ուսումը կը շարունակէ Ֆրանսական Ֆրէր Մարիսքներու Գոլէճին մէջ, զոր հազիւ աւարտած կը նետուի ուսուցչական ասպարէզ: 1936էն սկսեալ, յաջորդաբար կը պաշտօնավարէ Հալէայի Զաւարեան, Հայկազեան եւ Կիլիկեան վարժարաններէն ներս: 1939-41 եղած է տնօրէն Տէր Զօրի Ազգ. Հռիփսիմեանց Վարժարանին, իսկ 1943-48 պաշտօնավարած է Հալէայի Երկաթուղային Ընկերութեան Մէջ: 1954էն սկսեալ աւելի քան քառորդ դար ան անմնացորդ կը նուիրուի հայոց լեզուի եւ գրականութեան դաստիարակման՝ ՀԲԸՄԼ Նաճարեան-Գ. Կիլիպենկեան Վարժարանի երկրորդական բաժնին մէջ:

Կրթական ասպարէզէ քաշուելէ ետք ան սերտօրէն կը գործակցի տրք. Ճեպէճեանի հետ, վարելով Վիոլէթ Ճեպէճեան Գրադարանի պատասխանատու վարիչի պաշտօնը, միաժամանակ աշխատելով *Գեղարդի* հատորներուն վրայ:

Մեծ է Պարիկեանի աւանդը յատկապէս սուրիահայ գրական, հրատարակչական կեանքէն ներս: Իբրեւ խմբագիր ու գրիչի մարդ, ան ասպարէզ իջաւ Սփիւռքի ամենէն խառնակ ու անհանգիստ շրջանին, երբեմն առնչուեցաւ այդ ընթացքի վերիվայրումներուն, դարձաւ զոհը գրական-հրատարակչական հակամարտութիւններու հոսանքներուն, բայց միշտ մնաց հաւատարիմ իր գաղափարներուն եւ սկզբունքներուն:

Պարիկեան գրական ստեղծագործութիւններով, պատմութեան առնչուող յօդուածներով եւ քրոնիկներով աշխատակցած է սփիւռքահայ մամուլին, մասնաւորաբար՝ *Զարթօնք*, *Արեւ*, *Պայքար*, *Աշխարհ*, *Ժամանակ* օրաթերթերուն, *Շիրակ* եւ *Սովետական Հայաստան* ամսագրերուն եւ *Հայրենիքի* *Չայն* շաբաթաթերթին: Մէկ տարի, մինչեւ թերթին դադրիլը՝ 1949ին, ան վարած է Հալէայի *Եփրատ* թերթի խմբագիրի պաշտօնը: Եղած է խմբագիր Հալէպահայ Ուսուցչաց Միութեան *Բուրաստան* եւ Լ. Նաճարեան Վարժարանի *Բարձունք* պարբերաթերթերուն: Ան մամուլին աշխատակցած է Հայ-Պար ծածկանունով եւս:

Պարիկեան ունի նաեւ գրական ստեղծագործութիւններ՝ *Այգեկութք* (բանաստեղծութիւններ, 1962), *Եգեր Հողի եւ Մարդոց Մասին* (բանաստեղծութիւններ, 1985): 1970ին լոյս կը տեսնէ Պարիկեանի *Լեւոն Բաշալեան* մենագրութիւնը, իսկ 1973ին՝ *Պատմութիւն Սուրիոյ Հայ Տպարաններու* աշխատասիրութիւնը, որ ոչ միայն կարեւոր էջ մըն է սուրիահայ բանասիրութեան համար, այլեւ անփոխարինելի է սուրիահայ պատմութեան առումով:

Պարիկեան ի սկզբանէ մաս կազմած է Հալէայի ՀԲԸՄի կազմակերպած Մատենագիտական Յանձնախումբին եւ եղած անոր ամենագործօն անդամը: Այս յանձնախումբի եւ մասնաւորաբար տրք. Ճեպէճեանի ու իր ջանքերով հրատարակուած է *Գեղարդ Սուրիահայ Տարեգիրք* հատորաշարքը, որ սուրիահայ գաղութի պատմութեան համար բացառիկ արժէք եւ կարեւորու-

քին կը ներկայացնէ: *Գեղարդի* առաջին երեք հատորները (Հալէպ, 1975, 76-78, 85) խմբագրած է ինք, իսկ Դ. եւ Ե. հատորներուն (Հալէպ, 1991, 96)՝ ունեցած է լծակիցներ: *Գեղարդի* վերջին՝ Զ. հատորին (Հալէպ, 2000) խմբագրման Պարիկեանի մասնակցութիւնը կ'ըլլայ շատ նուազ՝ տարիքային բերումով: Այս հատորներուն շնորհիւ շատ բան փրկուած է մոռացումէ ու կորուստէ: *Գեղարդի* նիւթը կարելոյր ատաղծ կը հանդիսանայ սուրիահայ գաղութի պատմութեան ուսումնասիրութեան համար: Պարիկեան ոչ միայն խմբագրած, այլեւ գրական-գեղարուեստական եւ պատմագրական-բանասիրական բնոյթի նիւթերով ճոխացուցած է այս հատորներու բովանդակութիւնը:

Վերջին տարիներուն յաճախ կարելի էր հանդիպիլ դողդոջուն ձեռքերով գրամեքենայի առջեւ անվիատ աշխատող Պարիկեանին: Իր մեծ երազն էր ատարտին հասցնել տասնամեակներու վրայ տարածուող իր յոգնաբեկ պտուղը՝ «Ծածկանուններու Բառարան»ը, որ ատաղ մնաց կիսաւարտ:

Պարիկեան իր ողջ կեանքը ապրեցաւ ստեղծագործելով, կարդալով եւ ուսումնասիրելով:

Հայկ Պարիկեան մահացաւ 10 Օգոստոս 2006ին, Հալէպ:

ՎԱՐԴԻ ԲԷՇԻՇԵԱՆ
Vartyk@armenia.com

ՄԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ
(1919-2006)

Հայ տաղանդաւոր բանաստեղծուհի, հրապարակախօս, նախկին ԽՍՀՄ Գրողներու Միութեան անդամ (1941), Մշակոյթի Վաստակաւոր Գործիչ (1970), Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի անդամ (1994), բազմաթիւ պետական մրցանակներու դափնեկիր Միլվա (Միրվարդ) Բարու-նակի Կապուտիկեան ծնած է 20 Յունուար 1919ին, Երեւան, վանեցի ծնողքէ:

1936-1941 ուսանած է Երեւանի Պետական Համալսարանի Բանասիրական Բաժանմունքին մէջ, իսկ 1949-1950 հետեւած է Մոսկուայի Մաքսիմ Գորկիի Անուան Գրականութեան Ինստիտուտի բարձրագոյն դասընթացներուն: 1944ին լոյս կը տեսնէ Կապուտիկեանի առաջին գրքոյկը՝ *Երկու Ջրոյց*: Այնուհետեւ մինչեւ 2005 կը շարունակուի Կապուտիկեանի երթը հայ գրականութեան անդաստանէն ներս: Կապուտիկեան հեղինակ է յիսնեակէ աւելի բանաստեղծական, հրապարակագրական եւ յուշագրական հատորներու, որոնք իրաւամբ մեծ հռչակ բերած են իր անուան, ոչ միայն Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ, այլեւ քարգմանուելով՝ նաեւ նախկին Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւններուն մէջ:

Կապուտիկեան ծանօթ է նաեւ իբրեւ ազգային-քաղաքական գործիչ. ընտրուած է պատգամաւոր Խ. Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին եւ

ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհուրդին: Վերջինս զուգադիպեցաւ արցախեան շարժումին, ուր Կապուտիկեան ցուցաբերեց եռանդուն գործունեութիւն, յատկապէս իբրեւ հրապարակախօս եւ հարապարակագիր:

Խրուշչեւեան ձիւնհալէն ետք, երբ յարաբերաբար սերտացան Հայաստան-Սփիւռք փոխադարձ կապերը, Կապուտիկեան եղաւ այն առաջին գրողներէն, որոնք այցելեցին արտասահմանի հայ օճախները: 1962-63ին ան այցելեց Լիբանան, Սուրիա եւ Եգիպտոս: Վերադարձին լոյս տեսաւ իր *Քարաւանները Դեռ Քայլում Են* (1964) յուշագրական հատորը: 1973ին Քանաւտա եւ ԱՄՆ տուած այցելութիւնը, հուճք յառաջացուց իր երկրորդ յուշագրութեան՝ *Խճանկար Հոգու Եւ Քարտէզի Գոյներից* (1976):

1989ին լոյս կը տեսնէ Կապուտիկեանի երրորդ յուշագրութիւնը՝ *Գոյներ Նոյն Խճանկարից*, որ կ'ամփոփէ բանաստեղծուիին Եւրոպա եւ Հարաւային Ամերիկա կատարած ճամբորդութիւններուն տպաւորութիւնները: Կապուտիկեան 1996ին վերստին կ'այցելէ Լիբանան: Լիբանահայութեան յետպատերազմեան առօրեան ծնունդ կու տայ *Քարաւանները Հեռանում Են* (1999) յուշագրութեան: 1996ին Իրան կատարած այցելութեան տպաւորութիւնները կ'ամփոփուին վերոյիշեալ հատորին «Գոյներ Իրանահայ Աշխարհից» բաժնին մէջ, իսկ 1994ին եւ 1995ին ԱՄՆ կատարած այցելութիւնները՝ նոյն հատորին «Կիզուած Սրտեր» բաժնին մէջ: Կապուտիկեան այցելած է նաեւ Ֆրանսա, Ճափոն, Պոլիս, Երուսաղէմ, եւ Արեւելեան Եւրոպայի շարք մը երկիրներ:

Կապուտիկեանի վերոյիշեալ յուշագրութիւնները, որոնք կարելի է նաեւ ճանապարհորդական նոթեր համարել, դուրս կու գան այդ երկու սեռերով ընկալուած սահմաններէն. հետաքրքրական պատումը կը վերածուի խոհագրութեան, որով կը յայտնուի քաղաքացի ու հայրենասիրական ջերմ գգացումի ու արի կեցուածքի տէր հայուիին: Յատկապէս *Քարաւանները Դեռ...* եւ *Խճանկար Հոգու...* հատորները հայրենի ընթերցողին դիմաց քերես առաջին անգամ բացին Սփիւռքի իրականութիւնը: Հոգ չէ, թէ Կապուտիկեան գաղափարական ենթահողի մը վրայ հիմնած է իր պատումն ու անկէ բխող եզրակացութիւնները, գոյգ հատորները պատկերազարդ պատմութիւնն են 1960-70ականներու Սփիւռքի մէջ առաջնակարգ դիրք գրաւող գաղութներու՝ Լիբանանի եւ ԱՄՆի: Հայրենի ընթերցողը, որ Սփիւռքի մասին սկսած էր կարծիք կազմել սփիւռքահայ «տուրիստներ»ու հետ շփումէն եւ կամ պետական-կուսակցական քարոզչամեթոտայի «պրոպագանդա»էն, Կապուտիկեանի գոյգ երկերուն ընդմէջէն տեսաւ աւելի ճշմարտացի, տաք ու պաղ, հետեւաբար աւելի արժանահատ իրականութիւն մը. բանաստեղծուիին կրցած էր գծել յարաբերաբար իրական պատկերը մեր գաղութներուն: Բանաստեղծուիին հետ հայրենի ընթերցողին ու ապագայ հետազօտողին դիմաց յանկարծ կը պարզուի խճճուած իրականութիւնը. կը քակուի կծիկը: Կը յայտնուի իրական Սփիւռքը:

Այս առումով մանաւանդ, կը համարինք, թէ ինչպէս ժամանակին հայրենի ընթերցողը, ապագային ալ Սփիւռքի պատմութեամբ զբաղող մասնագէտ-

ները, Կապուտակեանի յուշագրութիւններուն մէջ պիտի գտնեն առատ հում նիւթ, հոգ չէ, թէ ոչ-ամբողջովին վաւերագրական, սակայն խօստուն ու պատկերաւոր:

Սիլվա Կապուտիկեան մահացաւ Երեւան, 25 Օգոստոս 2006ին:

ՀՀՀ

ԻՆԿՐԻՏ ԼԵՅԸՐ ՍԸՍԱՆՆ
(1939–2006)

Ինկրիտ Լէյրը Սըմաան ծնած է 1939ին: Համալսարանական ուսումը ստացած է Տիւպրը Համալսարանի Ժամանակակից Լեզուներու Բաժինին մէջ, ուրկէ վկայուած է Պսակաւոր Արուեստից աստիճանով: 1970ին, Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն կը ստանայ Մագիստրոս Արուեստից վկայականը՝ Ամերիկեան Գրականութեան ճիւղին մէջ: Աւելի ետք, կը ստանայ իր Դոկտորական աստիճանը՝ Այօուայի Համալսարանէն, վկայուելով Անգլիական Գրականութեան ճիւղէն:

Սըմաան անգլերէն լեզու դաստիարակուած է Պէյրութի Ամերիկեան եւ Պալամանտ համալսարաններուն մէջ, իսկ 1975-99ին՝ Հայկազեան Համալսարանին մէջ ան վարած է Անգլերէն Բաժնի Ամբիոնի Վարիչի պաշտօնը: Հայկազեանի մէջ դաստիարակման իր առաջին տարիներուն, Սըմաան յարաբերութեան մէջ կը մտնէ հայերու հետ, եւ իր մէջ տակաւ կ'աճի հետաքրքրութիւնը հայութեան հանդէպ:

Ժամանակակից անգլիական, ամերիկեան եւ գերմանական գրականութեան լայն իմացութեան տէր Սըմաան, մեծ սէր եւ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է Միջին Արեւելքի հին ժողովուրդներու, մանաւանդ՝ հայերու պատմութեան ու մշակոյթին հանդէպ: Իր ուսումնասիրութիւնները կ'արտացոլացնեն համաշխարհային մշակոյթին քաջատեղեակ անձը, որ հետաքրքրուած է ժողովուրդներու մշակութային փոխյարաբերութիւններով: Անոր հետաքրքրութեան նիւթ դարձան հայն ու հայու կերպարը օտար գրականութեան մէջ, հայ կինը՝ ԺԹ. դարուն, հայ աւանդութիւններն ու սովորոյթները եւն.: Սըմաանի ուսումնասիրութիւններուն մէջ անպակաս են Հայկական Յեղասպանութեան անդրադարձներն ու արձագանգները: Յատկանշական է Արմին Վեկնէրի իր ուսումնասիրութիւնը, որուն համար ան պրպտեց Վեկնէրի արխիւը:

1994-2000 շրջանին, Սըմաան բեղուն եօթնամեակ մը բոլորեց *Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսին* հետ, որուն աշխատակցեցաւ շահեկան գանազան բնոյթի ուսումնասիրութիւններով: Այսպէս, ան ստորագրեց “Some Recent Excursions into Armenian History and Tradition” (ԺԴ. էջ 279-298), “Armin Theophil Wegner: Armenophile (1886-1978)” (ԺԵ. էջ 433-482), “Woman to Woman: The American Missionary Wife and the Armenian Woman” (ԺԶ. էջ 233-264), “The Armenian Enclave of Cavanaugh Street (Social History

and the Mystery Novel)” (ԺԷ. էջ 423-438), “The Mountain, the Land, and the Ruins” (ԺԸ. էջ 89-120), “A Literary Gallery of Armenian Great Men,” (ԺԹ. էջ 303-344), “Harry Potter and the Proverbial Armenian Merchant” (Ի. էջ 395-430): Իր մահեն կարճ ժամանակ առաջ, հանգուցեալը ՀՀՀին յղեց երկու յօդուած, որոնցմէ մին կը հրատարակուի այս քիով:

Ինկրիտ Սըմաան իր մահկանացուն կնքեց 27 Օգոստոս 2006ին, Հունգարիա:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՏԱԳԷՍԵԱՆ
adakessian@haigazian.edu.lb

ՍԱՐԱՏ ԽԱՐԱԶԵԱՆ (1931–2006)

Պատմաբան, պետական գործիչ եւ դիւանագետ Մարատ Ալեքսանդրի Խարազեանը ծնուել է 1931ին, Թիֆլիսում: Միջնակարգ կրթութիւնն ստացել է Ալավերդիում: 1953ին աւարտել է Երեւանի Պետական Համալսարանի Միջազգային Յարաբերութիւնների Բաժինը:

Եղել է ուսուցիչ, լրագրող, ապա անցել պետական աշխատանքի՝ զբաղեցնելով կարեւոր պաշտօններ: 1966-1970 պաշտօնավարել է Փարիզում, Խորհրդային Միութեան դեսպանատանը՝ որպէս Առաջին Քարտուղար: 1971-1993 եղել է Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարի առաջին տեղակալ: Միաժամանակ Ֆրանսիայի պատմութեան վերաբերեալ յատուկ դասընթացներ է կարդացել Երեւանի Պետական Համալսարանում:

Թոշակի անցնելուց յետոյ տեղափոխուել է նախ Մոսկուա, ապա՝ Փարիզ, որտեղ զբաղուել է գիտական աշխատանքով: 2003ին Երեւանում լոյս է տեսել նրա կազմած եւ ծանօթագրած *Անյայտ Անուններ. Ֆրանսիացի Հայաստանէրը (19րդ դ. վերջ-20րդ դ. սկիզբ)* հատորը, 2004ին՝ *Մոռացութիւնից Յառնաձը (Յովհաննէս Լորիս-Մելիքով)* գրքոյկը (երկուսն էլ ուսերէն):

2005ին Սորբոնի Համալսարանում դոկտորական քեզ է պաշտպանել «Հայկական Հարցը եւ Ֆրանսիական Հանրային Կարծիքը 1894-908 Թուականներին» քեմայով:

Մարատ Խարազեանը մահացաւ 31 Օգոստոս 2006ին, Փարիզում:

<<<

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՆԱԶԱՐԵԱՆ
(1913–2006)

Մաշտոցի Անուան Մատենադարանի երիագոյն աշխատակիցներից մէկը՝ Բանասիրական Գիտութիւնների Դոկտոր Շուշանիկ Լեւոնի Նազարեանը ծնուել է 1913ին, Էջմիածնում: 1938ին աւարտել է Երեւանի Պետական Համալսարանի Լեզուագիտական Ֆակուլտետի Գրական Բաժինը: 1938-1942 որպէս ուսուցչուհի աշխատել է Երեւանի Չերժինսկու Անուան

Միջնակարգ Դպրոցում: 1945ին ընդունուել է Երեւանի Համալսարանի ասպիրանտուրան եւ աւարտել 1948ին: 1946ից մինչեւ կեանքի վերջին տարիները, աւելի քան 50 տարի, նա Մատենադարանի աշխատակից էր՝ սկզբում որպէս գիտական քարտուղար, ապա՝ աւագ գիտական աշխատակից: 1952ին պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1972ին՝ դոկտորական ատենախօսութիւն «Պետրոս Ղափանցի» թեմայով:

Շուշանիկ Նազարեանը Հայաստանի ու Սփիւռքի գիտական պարբերականներում (*Բանբեր Մատենադարանի, Պատմաքանասիրական Հանդէս, Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւնների, Բազմավէպ*) տպագրել է հայ մատենագրութեան տարբեր հարցերին նուիրում գիտական յօդուածներ: Արգասաբեր է եղել Նազարեանի գիտական աշխատանքը Մատենադարանի մէկ այլ նշանաւոր գիտնական Ասատուր Մնացականեանի հետ: Համատեղ նրանք ուսումնասիրել եւ լոյս են ընծայել միջնադարի յայտնի բանաստեղծների Նաղաշ Յովնաթանի բանաստեղծութիւնների ժողովածուն (1951) եւ Պաղտասար Դպիրի *Տաղիկներ Սիրոյ եւ Կարօտանաց* ժողովածուն (1958):

Շուշանիկ Նազարեանի վաստակը յատկապէս գնահատելի է միջնադարեան հայ գեղարուեստական գրական յուշարձանների ուսումնասիրման եւ հրատարակման ասպարէզում: Մատենադարանի, ինչպէս նաեւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան հարուստ հաւաքածուների մէջ նա որոնել եւ յայտնաբերել է գիտութեանը սակաւ յայտնի կամ լիովին անծանօթ մնացած գլխաւորապէս չափածոյ ստեղծագործութիւններ: Նազարեանի հետազօտութիւնների եւ հրապարակումների շնորհիւ հայագիտութեան սեփականութիւն են դարձել ուշ-միջնադարի, յատկապէս բանաստեղծների ու տաղասացների լաւագոյն ստեղծագործութիւններ: Գիտնականը յատկապէս մեծ ուշադրութիւն է դարձրել ԺԸ. դարի հայ գրականութեան զարգացման հարցերին: Արդիւնաւետ են եղել նրա հետազօտութիւնները ԺԸ. դարի հայ գրականութեան պարբերացման, բանաստեղծութեան տարբեր հոսանքների զարգացման ընթացքի եւ յարակից հարցերի լուսաբանման գործում: Նա հեղինակ է մէկ տասնեակից աւելի մենագրութիւնների եւ աւելի քան 80 գիտական յօդուածների: Նրա աշխատասիրութեամբ լոյս են տեսել նաեւ *Պատմութիւն Յարման Մանկան* (1957), *Յովհաննէս Կարսեցի. Տաղարան* (1962) գրքերը, *Պետրոս*

Ղափանցի (1969) եւ «Կոունկ» *Երգը եւ Նրա Պատմութիւնը* (1977) աշխատութիւնները:

Նազարեանի վերջին աշխատութիւնն էր *Ողբի եւ Սթափման Բանաստեղծութիւն*. XVIII դար մենագրութիւնը (Երեւան, 1992):

Շուշանիկ Նազարեանը մահացաւ 2006ի Հոկտեմբերին, Երեւանում՝ երկարատեւ եւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ:

ԱՐԾՈՒԻ ԲԱՆԶԻՆԵԱՆ
artsvi@arm-cinema.am

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
(1920-2006)

Գերշ. Ներսէս Արք. Տէր Ներսէսեան, մկրտութեան անունով Արտաշէս Յարութիւն Ստեփան, ծնած է Պերլին 16 Նոյեմբեր 1920ին: Մանկութիւնը անցուցած է Պուրարեստ, Ռումանիա, ուր աշակերտած է նաեւ ապագայ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: 1933ին, ընդունուած է Վենետիկի Ս. Ղազարի Մխիթարեան վանքը, ուր 1946ին ձեռնադրուած է կուսակրօն արեղայ, իսկ 1960ին ստացած է Ծայրագոյն Վարդապետի աստիճան:

Այնուհետեւ երկար տարիներ՝ Ս. Ղազարի վանքին մէջ վարած է բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօններ. ուսուցիչ, դաստիարակ, *Բազմավէպ* եւ *Մխիթարեան Ընտանիք* հանդէսներու խմբագիր, քարտուղար, գրադարանավար, ձեռագրատան տնօրէն: Միաժամանակ՝ 1952-1967, փիլիսոփայութեան պատմութիւն դասաւանդած է Մուրատ-Ռաֆայէլեան Վարժարանին մէջ: Ընտրուած է քարտուղար եւ նախագահ Ս. Ղազարի Ակադիամիայի, հոսկ՝ Մխիթարեան Միաբանութեան Արքահայր՝ 1986-1991:

1991ին, Հռոմի Պապին կողմէ անուանուած է Հայաստանի, Վրաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի Հայ Կաթողիկէներու առաջին Առաջնորդ եւ տիտղոսաւոր Արքեպիսկոպոս Սեբաստիոյ, եւ այս պաշտօնը վարած է մինչեւ 2005 Ապրիլ: 17 Նոյեմբեր 1992ին, հայկական ծէսով, Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է Ն. Ս. Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին կողմէ Հռոմի Ս. Պետրոս տաճարին մէջ:

1994 Սեպտեմբերին հաստատուած է Գիւմրի: Նոյն տարին պարգեւատրուած է Երեւանի Ազգ. Գրադարանի “Յակոբ Մեղապարտ”ի շքանշանով:

Ծիսական գործածութեանց համար պատրաստուած բազմաթիւ գիրքերէն ու քահանայապետական թուղթերու հայերէնի թարգմանութիւններէն բացի, Հայր Ներսէս Տէր Ներսէսեան ունի նաեւ քննական հատորներ: Ան հրատարակած է Առաքել Սիւնեցիի *Դրախտագիրքը*, գրած անոր յառաջաբանն ու ուսումնասիրութիւնը (1956), *Մտածութիւնք Ի Վերայ Բանից Քրիստոսի Մխիթար Արքայի* (1959), Մխիթար Արքայի *Քերականութիւն Աշխարհաբար Հայերէն Լեզուի*, (ընդարձակ ուսումնասիրութիւն եւ բնագիր՝ *Բազմավէպ*, 1976-1979), *Հայկական Մանրանկարչութիւն* (հայերէն, իտալերէն եւ անգլերէն, Ս. Ղազար, 1990):

Վախճանած է Աշոցքի “Տիրամայր Նարեկի” հիւանդանոցին մէջ, 24 Դեկտեմբեր 2006ին: .

ՀՀՀ